M O W A

JASNIE WIELMOZNEGO JMCI PANA

KLEMENSA BARDZINSKIEGO

Stolnikiewicza Brzezin: na Seymikach Dnia 15 Lipca 1776 w Łęczycy miana.

JWWMMCi Pąnowie Bracia y Dobrodzieie.



NIZELI mnie uſta ku wolnemu mowieniu rozwiązywać przyidzie, mam na pierwſzym przedſięwzięcia mego czele ażebym wielbiąc y poważaiąc wſpaniałość y wielkość Duſz waſzych JWW. Panowie y Dobr: naypowinnieyſze każdemu wyznał y wyraził w ſzczegulności uſzanowanie.

Zawołani na to tu mieyſce zdawna Obradom Woiewodzkim wybrane, y poświęcone, Uniwerſałami przed Seymikowemi NJKmci PN. Mił. iako troſkliwego o Dobro Narodu ſwego Monarchy, a kochaiącego właſne Oyca Syny, przybyliśmy mowię, ile z przeświadczenia właſnego zabieram, a niemniey o Waſzych dla Oyczyzny właſney Mężowie zacni przekonanym zoſtaiąc gorliwych y użytecznych Sentymentach, w miłości y chęci nie zawodney to zaradzać y gotować dla Narodu ſwego Dobro, na ktorym mu zbywać y cale nie doſtarczać w czaſiech ſzczegulniey teraźnieyſzych widziemy.

Dzień ten JWW.PP.Brac: Dobrod: nie rozumiałbym z iakową by go obchodzić y odprawić należało pilnością y uroczyſtością, albowiem dwoiako nam go tłomaczyć należy, czyliz zbawieniem y ratunkiem czyli też z oſtatniego upadku cioſem działać, y kończyć mamy; z tych więc dwoiakich okoliczności do iedney Nas przywiązana, z mlekiem pierwiaſtkowego żywiołu Oyczyzny ſwoiey miłość y litość zabrana koniecznie zachęcać, y zniewalać powinna, od drugiey zaś ſtrzec y bronić ſię umyſł wrodzony wolnego Narodu chańbiący y brzydzący ſię naymieyſzym ſamowładztwa y podległości wrożką y podobieńſtwem zapala y rozkazuie, gdyż nie znać tych powinności pobudek być ieſt, iedno grubey podłości, nikczemności widokiem y obrazem, a drugie nie czuć byłoby dowodem lub z właſnego ukochanego Synowſtwa wyłączać ſię związku y obrębu, lub naymilſze zamilczać y utracać Obywatelſtwo. Dzień więc ten czyli moment tak ſzacowny trawić Nam y pędzić w iak nayżywſzey ſerca czułości y umyſłu przezorności zdaię mi ſię abyśmy tak drogi utracaiąc bezſkutecznie Dar y Kleynot, nie tylko dla właſney Oyczyzny prętſzą nie przyſpieſzyli zgubę y upadek, ale też zaſłużonym o nieodwetowaną przed przytomnym y przyſzłym wiekiem hańbę niewoli bydź ſię, nie okazali. Pomniąc zawſze na to *Quibus Libertas eſt penitus inſita, iis potius emori quam ſervire præſtat* (Tacitus) Ale chcąc ninieyſzą Obradę ſobie y Oyczyznie uczynić użyteczną, uczyńmy wieczny prywatności wyrok nie daymy nienawiściom y niechęciom partykularnym ktore ſwych maxym częſto ciężarem uciſkać, y mieſzać dobro przywykły Publiczne, więcey nad roſtropnością y ſprawiedliwością przemocy, lecz ſzczegulnie przeświadczeni o upadku y nieſzczęśliwości Nas wſzyſtkich powſzechnie oczekuiących. Zkrępuymy ſię węzłem miłości y iednomyślności Braterſkiey, a ta odetchnąwſzy: przecież z tak dawnego oſierocenia ſwego, a przywrociwſzy dawny Stan y cerę ſwoią, ſama Nam doda rady y odwagi, ktorych poſtępuiąc krokami niepochybną pomoc y ratunek oraz użyteczność Obrad Naſzych, przywrocić y zprowadzić możemy. Niepodchlebuymy ſobie ale w ſzczerości Braterſkiey pozwolmy mowić prawdę, y pytaymy ſię właſnego rozumu y pamięci świadectwa, co zaiſtność Spraw y czynow w Obradach Publicznych dotąd od Nas zachowaną była? Wiemy wprawdzie że na Seymik przybyliśmy, lecz co ieſt Seymik? Comy Szlachta względem Seymikow ieſteśmy, y co, y iako czynić y zachować mamy moc? iedni dopełniać to y wykonać wzdrygamy ſię y niechcemy, drudzy wiedzieć y rozumieć zaniedbuiemy? czyliż nie mamy mocy y prawa abyśmy o przeſzłych Seymu czynnościach y obrotach od przeſzłych JWMci Panow Poſłow być mogli informowani? Czyli ci podług myśli zgody y inſtrukcyi naſzych ſprawili ſię? czyli czego y dla czego nie opuścili? lecz czyli ſię tak działo, y dzieie waſzey JWWMWMci P. y D. lepiey przenikaiącey doſkonale czuiącey y gorliwſzey zoſtawuię ſubtelności, *Powtore* czy-

A

liż nie mamy prawa dopomnieć się wykonania powinności Urzędow każdemu własnych? y Jch wyrokami swoiemi lub ukarać, lub przed wyższą władzą zaskarżyć? Naostatek wiele tu znayduie się wspoł Braci Naszych ktorzy iedni przez gwałtowny przypadek drudzy niedostatek, wrodzony, Trzeci przez liczne rozrodzenie Potomstwa swego, dziś do ostatniey podłości, nędzy, y ubostwa przychodzą, czyliż niemacie od doszłego Seymu przez Jnteressowanie się JW. JMci Panow Posłow a wspoł Ziemianow Waszych ofiarowanych względow tak do życia wam przystoynego zachowania potrzebnych, iako też sposobow tak licznemu Potomstwu Waszemu do przyzwoitey opatrzenia Edukacyi? Więc czyli się w tym domawialiście y domawiacie, krotko zważyć możecie. Przeto poznaymy JWWMci Panowie y Dobr. iż moment ten Seymikowania naszego przepędzony w miłości y iednomyślności Braterskiey iako znaczne dla Publicznego y partykularnego Dobra przynosić może korzyści, tak odprawiony na prywatnych szczegulnie Jnteressach, na podległości nieprzystoyney, na zbytku, naostatek nie uczciwym, y innych bezprawiach nie niesie innego zysku plonu, iak tylko szczegulnie rozliewa nasienia niechęć y wewnętrznych zgryzot, przynosi upadek y zniszczenie maiątkow naszych, a daley ztąd ulegaiąc samowładztwu czairem iuż y ponikiem podstępney chytrości y obłudności, wsuwaiącemu się, z umysłu zaś nam zdawna Rycerskiego obmierzłemu wprzęgać nas w to Jarzmo niewoli y podległości, nieprzestaną, iż zbliży się ten ostatni kres, że Jmię wolności przed wszystkiemi Narodami sławne, nam zawsze miłe y słodkie, ktore to zdawna Przodkow Naszych krwawym boiem, nieustraszoną odwagą zarobione y zapracowane mamy, nędznie y marnie utraciemy, albowiem przestrzega Nas zdanie *Res tristissimæ prætenduntur a legum iuteritu & juris occasu.* [Tacitus) Bo czyliż, w żywą wezmy uwagę to, było tak płonnym szkodliwym zdaniem Naszym oraz instrukcyą na przeszłych Seymikach Possielskich, abyśmy pod nie zmiankowaną a prawdziwie okropną konfederacyą Seym zawierać y odprawiać mieli? pod ktorey to płaszczem y pokrywką abysmy wspoł Braci Naszych z iedyney Oyczyzny wnętrzności urodzonych, wiernie na łonie Jey wychowanych z wyraźnym zapisem samowładztwa, adopełnieniem ztąd oczywistego okrucieństwa oddać y zaprzedać mieli? aczyliz więc tym postępkiem niestaliśmy się rzeczywistemi Tych zaboycami, ktorych obrońcami bydź powinniśmy? wczym czyliż Nas słuszność wrodzonego prawa nie naucza y nie upomina? mowiąc. *Nec propter invidiam nec alicuius periculi metum salus Civium aut animarum est negligenda* (Tacitu s]. *Powtore,* Kto znas dziś poznaie, a kto więc rozumiał, y zezwolił aby nową iakąś formę Rządow czyli i..k mowią *Consilium permanens* z uchyleniem Dostoieństwa Tronu, Powagi Senatu, zponiżeniem y osłabieniem Naywyższych Jurysdikcyow Trybunałow Kommissyow, z wycieńczeniem Skarbu Publicznego, zpomieszaniem zgoła całego Naredu Rządu y zwierzchności uchwalać y stanowić mieliśmy? Zaczym iści się zdanie niegdyś Historyka Polskiego ktory napisał. *Extremis temporibus magis exarsit libido novarum Legum condendarum & antiquiorum mutandarum Quo fit ut hæ prope modum exolescant. novæ autem vix ac ne vix quidem inolesant.* [Kromer in discriptione Polonica Wczym zaraz Statystyczne upomina zdanie Legum interitu Jmperii Occasus appropinquatur (Cicero Porius] powtore też mowi Contemptum affert Crebra Legum mutatio.

Potrzecie Kto znas na to się zgodził y pozwol ł, aby po zniesieniu tak Chwalebnego Zakonu XX. Jezuitow, ktorych to ieszcze wielu w udzielonym rozumu świetle nie martwe y nieskazytelne utrzymuie Jmię y świadectwo. Jch tak znacznemi funduszami szafowanie, między prywatne Osoby podzielenie y ich pożytkom oddanie, z samych Ozdob Kościelnych co właśnie Bogu poświęcone zostało zdarcie y złupienie iak sromotnie bezwstydnie y haniebnie nastąpiło, nie pomniąc na to wczym wyrazne upomina prawo *Legi Divinæ nec derogare aliquid licet, non abrogari potest, nec vero per Senatum, aut Populum solvi hac lege possumus.* [Lactantius]. Naczym dziś zakwitaiąca młodź Szlachecka (. niezyskuiąc tak doskonałe dla siebie Edukacyi, bez ktorey niszczeią Domy, podleią Familie Szlacheckie,)znacznie szkoduie, a przy ktorym przed tym Fundusie iey wydostarczało z dosyć na sposobach tak do utrzymania Osob czwiczenie w wielu naukach sprawuiących iako też cały ogolnie Zakon składaiących, kto więc to wziął kto ogarnoł y zabrał, nie masz śladu y świadectwa iak tylko to iż *Publicum bonum.* Więc iści się to co Rzymski Senator powiedział *Publicas Divitias devorant libidines, luxuries, permutationes, emptiones.*

Poczwarte kto mowię na to znas zezwolił aby Krolewszczyzny, Starostwa, Dzierżawy, z mocy szafunku szczodrobliwey Łaski JK.Mci PM. były wyłączone a szczegulnym *per Emphiteuses* Osobom oddane, ktory sposob lubo rzadko, rządząc iednak Naywyższa sercmi y zdaniami Monarchow Opatrzność, będąc pospolicie Chlebem zasłużonych, przecież wielom zasłużony y zdatny nam Szlachcie na pomocy y dalszey promocyi był użytecznym, a zatym stygnie ochota w Obywate-

lach wiednych do Dzieł Heroicznych a w drugich do czynow Patryotycznych gdy ustał sposob nadgrody, albowiem uczy nas *Fructum laborum, præmia periculorum, virtutis insignia contemnere nefas est,* (Tacitus] a nawet samo prawo mowi *non debet alter locupletari cum alterius jactura* (Jn volumine legum.]

Popiąte kto rzękę na ostatek znaiąc Narodu swego stan zubożenia widząc wszelką znoju y przemyślu Rolniczego trudność, y nieużyteczność tudzież wszelkich portow, na ktorych otwarciu y wolności wiele na zbogaceniu y dostatku krajowi naszemu zależy, wiedząc oraz o rozdzieleniu nayżyżnieyszych y naylepszych Prowincyow, na to zezwolił y zgodził się, aby czynił wynalazki na siebie y wspoł ziemianow swoich podatkowania y toż podatkowanie wyciągnione z ciemiężeniem ubogiego ludu, z uciśnieniem samego nawet duchowieństwa y nas samych, z prywatney woli y upodobania zawołał y zapisywał ninieyszą Konstytucyą *Titulo pensye czyli nadgrody dla zasłużonych* A Prze Bog ktorychże owych widziemy Zamoyskich, Wisniowieckich, Chodkiewiczow, Czarneckich, Sieniawskich, Ogińskich, Koniecpolskich Potockich Radziwiłłow Jabłonowskich, Sapiehow Przyiemskieh. Gąsiewskich &c. owychto Rycerzow walecznych ktorych to męstwem y odwagą Rzeplrą założoną pomnożoną y utrzymaną mieliśmy, albo ktorych owych Lubomirskich, Czartoryiskich Ossolińskich, Załuskich, Szczukow, Kisielow, Łaskich, &c. Owychto przezacnych mężow tchnących odważną prawdą, gorliwym Patryotyzmem, wytworną Radą, a przecież przewrociwszy dawne *Legum volumina* ledwie znaydziemy zmiankę ich pochwały, nadgrody zaś albo małe odrobiny, albo żadne; gdyż ten zawsze w ich wspaniałym ktwił umyśle geniusz ktory zdanie zaleca *Viri Fortes & sapientes non tam præmia sequi solent rectefactorum quam ipsa rectefacta* (Demostenes) wz drygali zaś się wszelką nadgrodą, pomniąc niegdyś na słowa Senatora Rzymskiego ktory mowi *Fracti, Vilis, demissi, sordidique animi est præpecunia justum honorem prætermittere* a przecież wezmy na szalą wagi szacunku tamtych z dzisieyszemi y porownaymy onychże. Tamci nam wiarę y wolność utwierdzili, granice rospostarli, nieprzyiacioł uskromili, łagodnemi prawami narod uzbroili, sławę po całym rozneśli świecie skarb publiczny, wielą znacznemi dochodami pomnożyli. Ktoreż zaś więc wdzisieyszych nadgradzanych Dzieła lub iakiey waleczność; widziemy dowody, ktore gorliwości odbieramy skutki? A czyliż nie te ktore w rzewliwych łez y krwi obywatelow nurzaiące się względamy potokach? y taż to Cnota, że Wiarę y wolność osłabili, obywatelow y wspoł-Braci swoich w samowładnych oddali mocarstw Ręce, prawo połamali granice zkrocili, sławę narodu zchanbili skarb publiczny prywatnemi wydatkami zubożyli, y ogołocieli, ktorą srogo w przodkach naszych karano, dziś ta ska: bu publicznego wyciągnionego z ostatnich zamożności y dostatkow naszych zakątow nadgradzana być ma? *O Tempora o! mores*, (Cicero pełni zaczym się to zdanie *Corruptissimâ Republicâ Leges plurimæ*. (Tacitus)

Więc to wszystko poddawszy rostropności y uwadze waszey JWWMWMCiPanowie y Dobrodz: kto nie uzna? iż te wszystkie uchwały y zamiany są *bez nas ale o nas?* kto nie widzi iż są zagrążeniem zguby y upadku Narodu naszego, z obaleniem. Praw Wolność, y Wiarę, utrzymuiących, z uchyleniem Prerogatyw czyli swobodstan nasz Szlachecki ubespieczaiących, można teraz śmiele powiedzieć, co pewny Statysta napisał *ut ante hac flagitiis, ita nunc legibus Respublica laborat* (Cicero) aże nas wyrażne prawo uczy. *Non est putanda lex, quæ est contra omnes Leges* (ex Volu: Legum) powtore że y inne wspaniałe nas upomina zdanie ktore mowi *Lex iniusta per Servos, incisa per vim, imposita per latrocinium, Lex non est* (Demostenes) za czym otwieram zdanie moie: a że do tego nie było całego narodu na to zezwolenia, lubo przez Instrukcye JWWJmci Panom Posłom od Wwodztw, Ziem, y Powiatow podane, iako też że były zatamowania, były y urzędowne zaskarżenia y zaświadczenia się iako to w wszczegulności J. O. y JW. Lubomirskiego Marszał: W. K, Branickiego Hetmana W. K, Łuckiego, y Smoleńskiego Biskupow, Chreptowicza Podkanclerzego W. X. Lit: y innych iako gorliwych o dobro Oyczyzny mężow oraz przysięgą, wierności, ztwierdzonych Senatorow y Ministrow, iako też niemniey pomiiaiąc wielu innych Wwdztw, Posłow niech mnie się wspomnieć godzi y należy wytworne sentymenta, nieprzekonane wielą pogrożkami tchnące gorliwością patryotyczną pałaiące odważną prawdą obstawaiące przy Instrukcyi Wwdztwa naszego WWJmci Panow Posłow na przeszły Seym naszych, ktorych to gorliwey czynności miałem honor być arbitralnym świadkiem, co mnie pobudziło ażebym ich wierności nieprzekonaną cnotę nie tylo zaświadczył. ale też zasłużonych na nieśmiertelną pamięć y względy uznał y zalecił. A za tym że in publicum wiele podanych iest głosow, są o urzędowne Manifesta żadaiące bezprawności, przestrzegaiące o zgubie y upadku a z tąd nieważność, tłomaczące wszelkich w przeszło nastąpionym Seymie uchwał y czynności, więc spodziewam się iż niewiem ktoryby tak podłey y dzikiey mogł znaydować się myśli, ktoryby tak zbawienney radzie zdaniu, y rezolucyi był przeciwnym. niewiem ktoryby nie był gotówym ratyfikuiąc ninieyszą Ich czynność,

poświęcać życie, honor, zdrowie, y fortunę, aby całośc Praw, Religii, wolności
y swobod naszych na dawnym utrzymaną została stanie, niewiem, ktoryby ni emiał tey
wspaniałości aby to tak sromotne narodu zchanbienie do dawney przywrocić nie-
żądał sławy y rozumienia, Ten chyba ktory nie kocha Boga y prawey Religi Jego,
ten ktory się brzydzi wolnością. a tęskni do niewoli, ten ktory niegodzien prerogą-
tyw szlacheckich, y ich niechce, ten naostatek ktory obmierzłym łakomstwem y nad-
grodą splątany y iego blaskiem y czaczkiem zaślepiony zostaie; albowiem mowi zdanie
avaritia infinitis criminibus ac sceleribus implicata est (Augustinus) a za tym śmiało
o tych powiedzieć mogę, *Liberi non sunt quorum mens est oppressa præmio, lingua vero*
obstricta marcede (Tacitus) dla czego więc trzeba nam wprzod iak nayzbawienniey
ułożyć y uradzić nstrukcyą niż Posłow obierzemy, aby pomiarkowali się JWMci Pa-
nowie Kandydaci czyli iey ciężar y walor utrzymać. czyli nieodstępnemi wszcze-
gulności od kardynalnych przyczyn y punktow być mogą, a zdaniem moim rozu-
miałbym aby tak wielkich Materyi niepoddaiąc szczegulney ufności, zarzeczeniu,
czyli słownym Deklaracyom, lecz przez naysolennieysze zapewnienie się, y Instrukcyi
przysięgą obostrzenie, pod warunkiem *iż gdy tego co mnie Instrukcya podaie, zamilczę*
lub niedopomnę się, niech tracę wszelki maiątek moy, niech będę odrzucony ab omni acti-
vitate niech naostatek poddany zostanę pod los kary y dyskrecyą obywatelow moich tak mi
Panie Boże dopomoż. Albowiem gdy niższe urzędy y Juryzdykcye maią prawem
przysięgi obostrzenie, co iest daleko *minoris momenti*, a czemuż Posłowie na kto-
rych powadze y rzeczy zawisła legislacya, a ta lub słuszna, lub niesprawiedliwa, to
iest żrzodłem tak szczęśliwości, iak y nieszczęśliwości tak sprawiedliwości, iak y
niesprawiedliwości, zaczym trzeba nam Posłow JWWMMWMCi P. y D. dobrze
znaiomych praw kochaiących Oyczyznę, Woiewodztwo y wspoł Ziemianow swo-
ich, a nie interessowanych, znikąd bynaymniey, ale przez przywiązanie y Patryoty-
czność dla narodu swego powołanych, rezelwowanych na wszelkie życia zdro-
wia, y fortuny ażardy, gotowych iść przykładem niegdyś iako to J. O. Xcia Mci Bi-
skupa Krakowskiego, s. p. JWMci X. Biskupa Kiiowskiego Załuskiego, JW. Woiewo-
dy Krakowskiego y Hetmana Polnego Koron: Rzewuskich iako gorliwie obstawaią-
cych przy Prawach y Ustawach y Narodu na wszelkie, by naydalsze y nay-
sroższe więzy niewoli, takowych naostatek wybrać nam należy Posłow ktorzy zna-
mi urodzeni, z nami wychowani, z nami przemieszkiwani, z nami ostatnie życia mo-
menta kończyć determinowani. Kończąc więc mowę moią dalsze do Instrukcyi zo-
stawuię przymowienie się.

Teraz zaś poważam się Waszym JWMWMci P. B y D. iak nayprzyzwoiciey
poruczyć y zalecić łaskom y względom, ofiaruiąc się chętnie na wszelkie Funkcyi Po-
selskiey obowiązki w iak nayżywszey pilności, y usilności dopełnić, y zachować
winnym y powinym zostuiąc. Y lubo tyle w łaskawych sercach y względach JW.
WMMciP. y Dobr. liczyć nierozumiem zasługi ktoreby szczodrobliwą Ich Dobro-
czynność uprzedzać dla mnie mogły; ztym się przecię przed oblicznością Ich za-
świadczyć, y zalecić mogę, iż iako Przodkowie moi pierwsze w tym Woiewodz-
twie od wiekow kilku zabrawszy obywatelstwa pierwiastki, zaszczyceni byli wie-
lu urzędow y usług Publicznych od tegoż Prześwie: Wwdztwa łaskawym powierze-
niem y tych dopełniać obowiązki umieli, tak tych y ia nieodrodnym chcąc bydź Po-
tomkiem gdy mnie wola y rozkaz JWMcP. y Dobr: powoływać y wybrać do niniey-
szey Poselskiey, raczy Funkcyi, iedynym iest, y będzie wymiarem, celem, y żądzą moią,
ażebym Dobro powszechne całego Narodu y Wwdztwa z własnym łączył y poie-
dnał. Nie śmiem się w obecności tak wspaniałego grona JWMWMcP. y Dobr: ogor-
liwości y miłości lub Oyczyznie naszey zaświadczać y zapewniać. Pomniąc na to
non eventis sed factis cujusvis virtus ponderanda est (Cicero) gdyż znam to doskona-
le iż tych powszechne zaświadczenia, tylo krotne Patryotyczności dowody, moich
początkow sprawiedliwie być mogą prawidłem nauką y przewodnikiem,
ztym się iednak ogłaszam, iż nieznam tam wolności gdzie wielu w nie-
wolniczych ięczących widzę więzach, nieznam tam szczęścia gdzie wielu nie-
szczęśliwych upatruię. A za tym tam tylko nadgrodę usług moich zakładam gdzie
iedyna cnota. y podciwość, Władzą, y Panowanie obeymuie y utrzymuie. Dla tey
szukania y zyskania gotowy naysroższe podeymować Losy, y ich troskliwie w nay-
odległeysze szladować kraie. Nie obawiam się Kazanu, nie lękam Ołomuńca, nie wzdry-
gam Szpandau, pamiętaiąc zawsze y wszędzie na to *Exilium ibi est, ubi virtuti non*
est locus. (Cicero) Ale chcę bydź we wszystkich usługach y rozkazach waszych
iak naypilnieyszym y naywiernieyszym Sługą.

K O N I E C

